

МЕТОДИКА РОЗРАХУНКУ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАХОДІВ З ОХОРОНИ ПРАЦІ

Серед причин несприятливих умов праці в Україні слід назвати такі:

- невідповідність значної частини техніки санітарно-гігієнічним нормам, ергономічним або технічним вимогам безпеки;
- моральний і фізичний знос більшості функціонуючого обладнання;
- соціально-трудові відносини щодо умов праці не стимулюють роботодавців щодо покращання виробничого середовища.

Поліпшення умов з безпеки виробничого процесу вимагає значних затрат матеріальних коштів. Але в умовах ринкової економіки керівник прийме рішення про збільшення фінансування охорони праці, якщо це буде мати економічну підставу.

Розглядаючи витрати з охорони праці, слід зазначити, що вони також поділяються на:

- доцільні витрати, спрямовані на збереження здоров'я працівників, раціональне витрачання життєвих сил на відновлення працездатності;
- частково доцільні витрати, які включають видатки за пільгами і компенсаціями за несприятливі умови;
- недоцільні витрати, які обумовлюють підвищення собівартості продукції, зниження її обсягу тощо.

Існує декілька як вітчизняних так і закордонних методик для визначення ефективності заходів з охорони праці, але чітких загальноприйнятих алгоритмів немає. Ця ситуація пояснюється тим, що:

- в системі бухгалтерського обліку не передбачено виділення всіх витрат, які спрямовуються на охорону праці;
- система звітності з охорони праці фіксує лише певні види таких затрат;
- витрати на охорону праці частково мають імовірнісний характер.

Економічну ефективність заходів з охорони праці студенти розраховують з метою:

- економічного обґрунтування планових заходів, необхідних для вибору оптимальних варіантів технологічних, ергономічних та організаційних рішень;
- визначення фактичної ефективності заходів щодо поліпшення умов і охорони праці;
- оцінки результатів управління виробництвом на різних рівнях;
- розрахунку необхідних витрат для приведення умов праці на робочих місцях у відповідність до нормативних вимог;
- визначення раціональних розмірів матеріального стимулювання працівників підприємства, науково-дослідних, конструкторських і проектних організацій за розробку і запровадження працезохоронних заходів.

В основі оцінки економічної ефективності заходів з охорони праці знаходиться порівняння суми затрат на охорону праці з розміром можливих збитків від виробничого травматизму та професійного захворювання.

Збитки підприємства, пов'язані з недосконалістю заходів з охорони праці бувають:

- внаслідок виробничого травматизму та професійних захворювань;
- внаслідок ушкодження виробничих фондів.

Оцінку збитків внаслідок виробничого травматизму та професійних захворювань визначаємо за результатами звітності підприємства, враховуючи такі статті:

- виплати за листками непрацездатності у зв'язку з невиходом на роботу внаслідок нещасного випадку та професійного захворювання;
- виплати потерпілому внаслідок виробничого травматизму, які сплатило підприємство;
- виплати зарплат працівникам за час вимушеного простою та особам, залученим до ліквідації наслідків аварії чи нещасного випадку;
- затрати на ліквідацію наслідків аварії чи нещасного випадку;
- збитки внаслідок того, що потерпілий вибув з виробничого процесу;
- затрати на заміну потерпілого;

– інші затрати.

Структура збитків підприємства внаслідок ушкодження виробничих фондів та методи їх розрахунків наведена в таблиці 1.

Після підрахунку збитків підприємства, які пов'язані з недосконалістю заходів з охорони праці, визначаємо заходи з поліпшення безпеки праці, які будуть впроваджені та річну суму затрат на охорону праці.

Таблиця 1

Структура збитків підприємства внаслідок ушкодження виробничих фондів

№	Категорія витрат	Склад витрат	Спосіб розрахунку
1	Витрати відсутні	Відсутні ушкодження виробничих фондів	-
2	Незначні витрати	Обладнання та устаткування потребують позапланового ремонту	Сума, яка наближено становить 20 – 40 % балансовій вартості одиниці виробничих фондів
3.	Середні витрати	Існує потреба позапланового ремонту та додаткових відновлюваних робіт	Сума, яка наближено дорівнює балансовій вартості одиниці виробничих фондів
4.	Значні витрати	Ушкоджено дві і більше одиниць виробничого обладнання, необхідний позаплановий ремонт та інші відновлювані роботи	Сума, яка рівна балансовій вартості ушкоджених одиниць виробничих фондів
5.	Критичні витрати	Деякі одиниць виробничих фондів вийшли з ладу	Сума перевищує балансову вартість зруйнованого обладнання

Отриману суму затрат на охорону праці варто зменшити на суму річної економії підприємства від заходів щодо поліпшення безпеки праці. Для вказаного підприємства ми визначили основні напрямки заходів з поліпшення безпеки праці, тому визначаємо систему показників економії, яка можлива внаслідок впровадження цих заходів.

Наприклад, на підприємстві передбачені:

- заходи направлені на зменшення рівня професійної захворюваності;
- і виробничого травматизму;
- заходи, направлені на зменшення плинності кадрів за умовами праці;

Внаслідок впровадження перерахованих заходів матимемо економію витрат від поліпшення безпеки праці, яка складатиметься з таких статей:

- економії від зниження професійної захворюваності;
- економії зарплати за рахунок зростання продуктивності праці;
- економії від зменшення випадків травматизму;
- економії від зниження плинності кадрів;
- економії від скорочення пільг і компенсацій за роботу в несприятливих умовах.

Розрахунок вказаних статей економії здійснюємо в такій послідовності:

1. Скорочення витрат робочого часу за рахунок зменшення рівня професійної захворюваності та виробничого травматизму за певний час ΔD визначаємо за формулою:

$$\Delta D = \frac{D_1 - D_2}{100} \cdot Ч_3,$$

де D_1 , D_2 - кількість днів непрацездатності через хвороби або травми на 100 працівників відповідно до і після вжиття заходів; $Ч_3$ - річна середньооблікова чисельність працівників, осіб.

2. Зростання продуктивності праці ΔW розраховується за формулою

$$\Delta W = \frac{\Delta D \cdot З_B}{P_{II}} \cdot 100\%$$

де $З_B$ - вартість виробленої продукції за зміну на одного працівника промислово-виробничого персоналу; P_{II} - вартість річної товарної продукції підприємства.

3. Річна економія зарплати E_3 за рахунок зростання продуктивності праці при зменшенні рівня захворюваності і травматизму обчислюється за формулою:

$$E_3 = \frac{\Delta W \cdot З_P}{100} \cdot Ч_{cp},$$

де $Ч_{cp}$ - середньорічна чисельність промислово-виробничого персоналу; $З_P$ - середньорічна заробітна плата одного працівника з відрахуваннями на соціальне страхування.

4. Річна економія на собівартості продукції E_c за рахунок зменшення умовно постійних витрат устанавлюється так:

$$E_c = \frac{Y \cdot \Delta D \cdot Z_B}{P_{II}}$$

де Y - умовно постійні витрати у виробничій собівартості річного обсягу товарної продукції.

5. Економія за рахунок зменшення коштів на виплату допомоги по тимчасовій непрацездатності визначається за формулою:

$$E_{cc} = \Delta D \cdot P_D$$

де P_D - середньоденна сума допомоги по тимчасовій непрацездатності.

Річна економія за рахунок зниження рівня захворюваності становить:

$$E_{pz} = E_z + E_c + E_{cc}.$$

6. Економія від зменшення плинності кадрів визначається за формулою:

$$E_{ПК} = (Ч_{31} - Ч_{32}) \cdot D_{II} \cdot Z_B,$$

де $Ч_{31}$, $Ч_{32}$ - кількість працівників, що звільнилися за власним бажанням через несприятливі умови праці до і після впровадження заходів з охорони праці, D_{II} - середня тривалість перерви в роботі звільненого при переході з одного підприємства на інше, Z_B - середньоденна вартість виробленої продукції на одного працівника промислово-виробничого персоналу.

Після підрахунку суми можливих збитків підприємства, які пов'язані з недосконалістю заходів з охорони праці та суму затрат на охорону праці робимо висновок про доцільність чи недоцільність кожної статті витрат.

Такий аналіз варто проводити за декілька років з метою порівняння темпів росту показників, оскільки заходи з поліпшення безпеки праці окупаються в більш віддаленому періоді ніж календарний рік. Для виконання практичного заняття кожен студент отримує вихідні дані за індивідуальним варіантом (звітність підприємства за три роки) та оформляє звіт за результатами проведеної роботи. Під час виконання даної роботи студенти знайомляться із можливістю вартісного вираження заходів з поліпшення безпеки праці та навчаються приймати економічно обґрунтовані рішення в процесі організації системи охорони праці на підприємстві.